

LUND UNIVERSITY

Ekonomernas ställning i samhällsdebatten

Jonung, Lars

Published in:
Objektivitetsproblemet i ekonomisk vetenskap

1998

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Jonung, L. (1998). Ekonomernas ställning i samhällsdebatten. I C.-H. Grenholm, & G. Helgesson (Red.), *Objektivitetsproblemet i ekonomisk vetenskap* (s. 97-108). (Studies in ethics and economics; Vol. 4). Uppsala : Univ., Dep. of Theology,.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

154. Lars Jonung, "Ekonomernas ställning i samhällsdebatten", s. 97-108 i Carl-Henric Grenholm och Gert Helgesson, red., *Objektivitetsproblemet i ekonomisk vetenskap*, Studies in Ethics and Economics, 4, Uppsala, 1998.

Ekonomernas ställning i samhällsdebatten

LARS JONUNG

1. INLEDNING*

Nationalekonomernas traditionellt starka ställning i svensk samhällsdebatt har ifrågasatts på senare tid. Det är mot denna bakgrund som jag först kartlägger hur ekonomerna skapade sin dominerande position. Sedan behandlar jag den kritik som idag riktas mot ekonomerna och "ekonomismen". I ett tredje steg granskar jag några hot mot ekonomernas roll i det offentliga samtalet. Avslutningsvis söker jag säga något om framtiden för ekonomerna i debatten.

Det finns många sorters ekonomer. I fortsättningen koncentrerar jag mig på nationalekonomerna vid universiteten – låt oss kalla dem för de akademiska ekonomerna, universitetsekonomerna eller helt kort för ekonomerna – och bortser från ekonomer anställda av olika särintressen, av industrin, den offentliga sektorn, banker och finansiella institut. Jag bortser också från företagsekonomerna. De har som grupp tyvärr varit mindre aktiva i den offentliga diskussionen.

---

* Detta inlägg vilar på samt utvecklar tankar i min introduktion till boken *Ekonomerna i debatten – gör de någon nytta?*, Ekerlids förlag, 1996. Många har gett mig värdefulla synpunkter. Jag vill tacka Lars Bergman, Fredrik Bergström, Anders Björklund, Tore Ellingsen, Rolf Henriksson, Walter Korpi, Håkan Lindgren, Olof Ruin, Eskil Wadensjö och Lars Werin. Ett särskilt tack vill jag rikta till Sigfrid Leijonhufvud, Ingemar Ståhl och Hans Tson Söderström för stimulerande tolkningar.

2. VARFÖR HAR EKONOMERNA EN STARK STÄLLNING I DEBATTEN?

Nationalekonomerna som grupp har sedan lång tid tillbaka en stark ställning i den svenska samhällsdebatten – kanske starkare än den som representanter för övriga samhällsvetenskaperna har. Denna position grundlades av de första generationerna av svenska nationalekonomer, av män som Knut Wicksell, Gustav Cassel och Eli Heckscher. De såg som sin uppgift att vara folkbildare – vid sidan av sin roll som forskare och professorer. Deras utåtriktade engagemang lade grunden för en tradition som behållit sin styrka under snart 100 år.

Flera faktorer har bidragit till ekonomernas framträdande position. Ofta har dessa faktorer samverkat och förstärkt varandra.

DEN POLITISKA STRIDEN HAR GÄLLT EKONOMISKA FRÅGOR

Ekonomernas ställning har förstärkts av att många av de stora stridsfrågorna i svensk politik under 1900-talet har varit eller blivit just national- eller samhällsekonomiska. Politiken har handlat om spörsmål som arbetslöshet, valutapolitik, industrifrågor, socialisering, planushållning, pensionssystem, löntagarfonder, solidarisk lönepolitik, lönebildning, regleringar av jordbruk, bostäder och kapitalmarknader, kärnkraft och miljö, skatter samt inte minst fördelningen av inkomster och förmögenheter.

En god analys av dessa frågor förutsätter tillgång till nationalekonomisk metod och kunskap. Sociologer, statsvetare, teologer, jurister, historiker med flera har haft konkurrensackdelar på centrala politikområden. De har därför hamnat i skuggan av ekonomerna.

EKONOMERNA HAR EN GEMENSAM MODELL

Nationalekonomerna har en gemensam modell eller paradigm att samlas kring, dvs det neoklassiska teoribygget, som ibland getts en närmast universiell tillämpning. Beslutsteorin (ofta betecknat som valhandlingsteorin) utgör den teoretiska kärnan i nationalekonomin. Här studeras hur individen eller gruppen väljer mellan olika alternativ, givet osäkerhet, risk och de fördelar (kostnader) och nackdelar (intäkter) som valet omfattar. Här betonar ekonomerna incitamentens betydelse: ändrade incitament leder till ändrade val, dvs till ändrat beteende.

Några enkla exempel kan illustrera styrkan i ekonomernas paradigm. Om hyresreglering införs på en tidigare oreglerad marknad: vilka blir då effekterna på till exempel produktionen av nya bostäder, byggnadsunderhållet, rörligheten på arbetskraft, inkomstfördelningen och prisbildningen på reglerade bostäder? Om skatten på cigaretter höjs kraftigt: vad händer med tobakskonsumtionen, med intäkterna från ciga-

rettskatten och med smugglingen av cigaretter till Sverige? På denna typ av frågor är ekonomerna i stånd att lämna förhållandevis koncisa svar med stöd av empiriskt material.

Existensen av den gemensamma neoklassiska modellen har underlättat framväxten av en professionell identitet inom ekonomkåren. Med utgångspunkt från den sammanhållande teorikärnan har ekonomerna utvecklat en gemensam syn på en rad områden såsom valet mellan frihandel kontra tullar och marknad kontra centralplanering.

Det finns förvisso skillnader bland ekonomer också – kanske mest slående inom makroekonomin där teoribildningen är omtvistad. Inom mikroekonomin har däremot den teoretiska kärnan varit i grova drag densamma i åtminstone hundra år. Ju längre bort man kommer från den "hårda" kärnan, desto större blir utrymmet för alternativa tolkningar och åsiktsskillnader.

Trots dessa skillnader mellan ekonomer, framstår de jämfört med övriga samhällsvetenskaper som mer samstämmiga. De sistnämnda har inte tillgång till en lika entydig och stabil teoretisk kärna som nationalekonomerna. Inom nationalekonomin är teorin och läroböckerna i stort sett desamma i Stockholm och Skövde som i Santiago de Chile och Sydney. Den gemensamma modellen har gett ämnet nationalekonomi en större tyngd i debatten framför andra samhällsvetenskapliga discipliner vilka saknar en liknande sammanbindande analytisk grundsyn. Detta är ett viktigt men ofta bortglömt skäl till ekonomernas starka position i debatten.

Den neoklassiska teoribildningen har dessutom visat sig lämpad att appliceras på en rad nya fält – även områden som många troligen inte förknippar med ekonomisk analys såsom studiet av kärlek, äktenskap, familjebildning, välgörenhet och altruism. Nationalekonomer har under de senaste 20–30 åren kunnat profilera sig som utbildnings-, arbetsmarknads-, miljö-, energi-, regional-, hälso-, bostads- och ulandsekonomer för att ta några exempel. Alla dessa nya eller nygamla områden är nära förknippade med aktuell politik och inbjuder därmed till debatt. På så vis har ekonomkåren kunnat att utvidga sitt debattrevir.

EKONOMERNAS VETENSKAPLIGA FRAMGÅNGAR

Svenska nationalekonomer har varit framstående som vetenskapsmän och forskare. Några av dem – som Knüt Wicksell, Gustav Cassel, Eli Heckscher, Bertil Ohlin, Gunnar Myrdal, Erik Lindahl och Erik Lundberg – blev internationellt ryktbara. Därmed skänkte de glans och respekt åt ämnet nationalekonomi, åt ekonomisk analys och åt ekonomisk-politiska rekommendationer.

Ekonomernas framgångar som forskare gav dem en vetenskaplig auktoritet att luta sig mot när de uttalade sig inför politiker, byråkrater och allmänhet. Deras forskning var dessutom orienterad mot vad som uppfattades som relevanta problem. De föreföll ha lösningar på aktuella politiska, ekonomiska och sociala problem.

PROFESSORERNAS SJÄLVSTÄNDIGHET

Professorn i det svenska akademiska systemet var (och är) fortfarande garanterad livslång anställning. Detta arrangemang gav honom (professorn har som regel varit av manligt kön) en betydande frihet och självständighet gentemot politiker och påtryckare. Friheten var en viktig förutsättning för professorn att offentligt uttala obekväma åsikter. Han behövde inte frukta avsked eller repressalier.

Professorerna i nationalekonomi gynnades av denna akademiska frihet och använde sig av den. De drog sig inte för att framföra sin mening. Deras ofta kritiska hållning till politiska auktoriteter, till makthavare och beslutsfattare bidrog till att ge ekonomerna trovärdighet och uppskattning hos en bred publik.

FRAMGÅNGENS GODA CIRKEL

Ämnet nationalekonomi vid universiteten drog till sig en växande skara av studenter inom grundutbildningen. Med tiden gjorde de karriär utanför de akademiska institutionerna. Såväl lärare som elever trängde in i politiken, organisationerna, myndigheter och företag. Några blev riksdagsmän, ministrar och partiledare. Även några av de ordinarie professorerna lämnade tillfälligt akademien.

Organisationer som LO och SAF anställde nationalekonomer. Banker och finansinstitut knöt professorer och ekonomer till sig och gav dem en bas från vilken de kunde verka utåt. Att ekonomerna erhöll en framträdande position inom förvaltning och politik bidrog till att ge dem en stark röst i debatten.

DEN EKONOMISKA POLITIKEN FÖREFÖLL FRAMGÅNGSRIK

Den ekonomiska politiken i Sverige och den svenska modellen föreföll länge framgångsrika. Eftersom ekonomerna hade tagit en högst aktiv del i debatten om den ekonomiska politiken och ofta bistått med råd och dåd, kunde ekonomerna ta åt sig en del av äran. De kunde hävda att de försett politiker med verktygslådan och visat hur den skulle användas på ett konstruktivt sätt.

VÄXANDE EFTERFRÅGAN PÅ EKONOMER FRÅN "MARKNADEN"

Den snabba expansion av det finansiella systemet – populärt betecknat som "marknaden" – sedan mitten av 1980-talet har förstärkt ekonomernas ställning i samhällsdebatten. Den finansiella revolutionen har skapat en ny efterfrågan på ekonomiska analyser och prognoser, en efterfrågan som raskt har tillgodosetts av ett utbud yngre ekonomer. Medias växande intresse för ekonomi, manifesterat i program som A-ekonomi i TV, Ekonominytt i radio samt nya tidningar och tidskrifter i ekonomi, har ökat efterfrågan på nationalekonomernas kunskaper.

MARXISMENS FALL

Slutligen, ekonomer och andra samhällsvetare med marxistiska, socialistiska och kommunistiska sympatier stod länge för en aktiv och stundtals från kritik av den "borgerliga" eller "liberala" nationalekonomi, dvs av den nationalekonomi som låg till grund för den akademiska forskningen och undervisningen vid våra universitet. Marxismen utgjorde ett levande och för många tilltalande alternativ till neoklassisk nationalekonomi, i synnerhet bland de grupper som deltog i 1968 års studentrevolt. Sovjetimperiets sönderfall och den efterföljande övergång till marknadsekonomin har försvagat denna utmanare – i alla fall för tillfället. Detta har förstärkt ställningen för ekonomerna i den svenska samhällsdebatten, vilka av tradition och hävd varit starkt kritiskt inställd till marxismen.¹

3. DAGENS KRITIK MOT EKONOMERNA

Det är lätt att få intrycket att allt ser ljus ut för ekonomerna men deras position på den publika arenan är dock inte så stark som den kan förefalla. Ekonomerna har på senare tid blivit kritiserade och klämda på olika fronter. Dagens nya ekonomkritik omfattar flera element. Den gäller såväl innehållet i ekonomernas analys och rekommendationer som deras ställning i samhällsdebatten. Låt mig göra några personliga reflektioner kring detta tema.

EKONOMERNA ANKLAGAS FÖR "KRISEN"

Ekonomerna eller "ekonomismen" – som blivit ett nedlåtande samlingsnamn för nationalekonomiskt tänkande – har blivit klandrade under senare tid i samband med den djupa ekonomiska krisen under 1990-talet. Denna kris är nära förknippad med det så kallade systemskiftet,

---

¹ Marxismen har haft svårt att få fäste inom svensk nationalekonomi. Så har inte varit fallet inom "mjukare" ämnen som ekonomisk historia och sociologi.

dvs övergången från hög till låg inflation, skattereformen och den finansiella avregleringen under andra hälften av 1980-talet.

Några kommentatorer inriktar sig på vad som uppfattas som misslyckade eller dåliga prognoser. De anser att ekonomernas prognoser under 1980- och 1990-talet varit bristfälliga. Ekonomerna varnade inte i tillräcklig utsträckning för farorna med att lägga om politiken, dvs för riskerna med systemskiftet. Hade prognoserna varit bättre, skulle politiken blivit bättre och – underförstått – krisen mindre allvarlig.

Andra bedömare hävdar att tongivande ekonomer under 1980-talet gav politiker dåliga råd; råd som när politiker följde dem drev ned svensk ekonomi i en djup depression med hög arbetslöshet. Ekonomerna "lurade" politiker och allmänhet genom att framgångsrikt sälja en förment undermålig politik, framförallt finansiell avreglering och den så kallade normpolitiken. 1990-talets kris var med andra ord ekonomernas fel. Alltså bör ingen lyssna till dem utan till andra röster.

Ekonomkåren har inte stått svarslös gentemot denna kritik. För det första, akademiska ekonomer sysslar i mycken liten utsträckning med prognoser av kvantitativt slag. Det är en hantering som ligger utanför universiteten och utförs inom finansdepartementet, Konjunkturinstitutet, inom banker och företag. De akademiska ekonomerna hyser en grundmurad – och vetenskapligt välgrundad – skepsis beträffande möjligheterna att göra prognoser om den ekonomiska utvecklingen.²

För det andra, systemskiftet genomfördes enligt många ekonomer för sent och blev därför mer kostsamt än annars. Ekonomerna bör inte anklagas för att ansvariga politiker dröjde alltför länge med de förändringar som ekonomer efterlyste under lång tid. Ekonomerna bör således inte göras till syndabockar för en utveckling som det politiska systemet har skapat.

För det tredje – och kanske viktigast – den djupa ekonomiska krisen i början av 1990-talet var främst en följd av den gamla politiken som byggde på hög inflation, regleringar av kapitalmarknaden och en fast växelkurs till länder vars inflation var lägre än den svenska. Anpassningen till den nya internationella miljön med låg inflation och hög kapitalrörlighet blev besvärligare än för länder som inte fört en hög-inflationspolitik som den svenska.

---

² Universitetsekonomerna sysslar inte med att söka göra prognoser där de siffer-sätter konjunktorens, räntans eller börsens utveckling. De arbetar med andra typer av utsagor där de till exempel förutsäger effekterna av olika ekonomisk-politiska åtgärder, som regel i kvalitativa termer.

EKONOMFOBI

Många kommentatorer i media tar avstånd från nationalekonomisk analys och teori. Av olika skäl hyser de skepsis, motvilja eller rent av obehag inför samhällsekonomiska resonemang och slutsatser. Låt mig beteckna denna attityd eller fobi som "ekonomfobi" – vilket utgör en försvenskning av det amerikanska begreppet "econophobia" – "skräck" för ekonomisk analys.³ Ekonomfobin existerar på flera områden och i olika versioner. Här nedan behandlar jag fyra varianter.

I) EKONOMERNA STÅR FÖR ETT "HÅRT" BUDSKAP. Ekonomer och ekonomisk argumentation kopplas ofta samman med impopulära åtgärder som nedskärningar och besparingar. Ekonomer har offentligt argumenterat för större effektivitet i den offentliga sektorn och i de offentliga utgiftssystemen samt föreslagit ökade inslag av konkurrens och avreglering. "Här är hästkuren" skrev några s-ekonomer före valet 1982. Liknande budskap har upprepats av ekonomer under lång tid. Ekonomer identifieras därför ofta i media med ett budskap som uppfattas som hårt, omänskligt och impopulärt. De utmålas som välfärdens fiender och som hot mot det goda i samhället.

Ekonomerna ser det å andra sidan som sin uppgift att upplysa om vad de uppfattar som väsentliga aspekter på den ekonomiska utvecklingen. Att varna för risker och hot samt peka på kostnader och intäkter av olika politiska vägval bör just vara ekonomens centrala roll i samhällsdebatten. Sedan finns naturligtvis alltid särintressen och politiska grupperingar som ogillar budskapet och analysen.

II) EKONOMISK ANALYS ÄR "CYNISK". Ekonomernas perspektiv utmålas ibland som begränsat och cyniskt. De beskrivs som kallhamrade och okänsliga "räknenissar" med en primitiv, omoralisk och förenklad människosyn. Följaktligen bör ekonomernas analys avskrivas.

Ekonomernas utgångspunkt att den enskilda människan besitter förmågan att välja mellan olika alternativ och väljer på ett konsistent sätt – såväl på marknaden som på valdagen – är svårsmält för många. De vill inte acceptera en sådan grund för analysen av mänskligt beteende och därmed av olika samhällsfenomen. När ekonomer analyserar till exempel effekterna av höjda skatter i termer av effektivitetsförluster, ökat fusk, minskat utbud av arbetskraft strider detta mot föreställningar om hur människan bör vara. Ekonomisk analys är i denna bemärkelse

---

³ Se här Donal S. Lamm (1989), "Economics and the common reader", kapitel 9 i D. Colander och A.W. Coats, red., *The Spread of Economic Ideas*, Cambridge University Press, Cambridge och New York.

"amoralisk". Den säger inget om hur människor bör uppföra sig utan utgår ifrån att människor reagerar på ändrade incitament.⁴ Den passar väl för att analysera "ädla motiv" och sociala normer och attityder. Ekonomer har på senare tid även börjat studera de mekanismer som styr preferensbildningen.

III) KRAV PÅ NY EKONOMISK TEORI. Ett annat utslag av kritiken mot "ekonomismen" är de återkommande propåerna om behovet av en ny ekonomisk teori. Den gamla teorin, dvs den idag dominerande ekonomiska teorin, uppfattas som otillräcklig och missvisande. Även om den nya teorin lyser med sin frånvaro blir effekten att ekonomkårens auktoritet undergrävs. Denna längtan efter en "ny Keynes" är i och för sig begriplig. Självklart önskar många få höra att vi kan komma ut ur kriser och ekonomiska svårigheter utan några smärtsamma uppoffringar och kostnader på samma sätt som det keynesianska budskapet en gång i tiden föreföll anvisa en väg ut ur depressionen på 1930-talet utan några nämnvärda kostnader.

Huvuduppgiften för ekonomerna blir ofta att understryka att ingenting är gratis, att alla alternativ har kostnader och intäkter som bör vägas mot varandra. Det ligger i ämnets natur att betona att alla val begränsas av knappa resurser och att detta skapar målkonflikter, vilket tvingar till prioriteringar mellan olika alternativ. Tillspetsat uttryckt: vi kan inte välja både-och. Alla val gäller antingen-eller.

Ekonomer anser som regel att den gängse ekonomiska teorin och analysen är tillräcklig och högst relevant för att hantera dagens svårigheter – problemet är snarare att många politiker liksom många väljare inte vill svälja den beska medicinen. Istället kräver de en smärtfri behandling byggd på en hittills okänd teori. Denna kollision mellan den politiska uppfattningen och det nationalekonomiska synsättet kan sammanfattas på följande något tillspetsade sätt: politik är att vilja – ekonomi är att välja.

IV) EKONOMERNA ÄR ÄMNESIMPERIALISTER. Ekonomer uppfattas ibland som ämnesimperialister inom närliggande samhällsvetenskaper. Skälet är att den ekonomiska paradigmen har visat sig givande att överföra till områden utanför de som hittills betraktats som renodlat nationalekonomiska. Detta gäller till exempel den så kallade public choice-teorin som söker slå en brygga mellan statskunskap och nationalekonomi och

⁴ Den ekonomiska analysen utmärks av att den går bortom det kortsiktiga perspektivet och ser på de långsiktiga konsekvenserna av ändrat beteende.

rättsekonomi ("law and economics") som ger en fastare teoretisk grund för studiet av juridik än den gängse.

Den ekonomiska paradigmens expansionsförmåga – i kombination med inslag av intolerans hos vissa företrädare för ämnet nationalekonomi gentemot andra synsätt än det nationalekonomiska – har skapat en aversion mot ekonomi bland andra samhällsvetare. Detta har bidragit till kritiken mot ekonomerna.

EKONOMERNA ÄR OVETENSKAPLIGA

Ekonomerna kritiserar ibland för att vara "ideologiska", för att uppträda under en falsk vetenskaplig flagg och för att vara "förment objektiva". Detta är inget nytt fördömande. Det förefaller dock ha skärpts under senare tid i takt med att många ekonomer alltmer uttalat ifrågasatt den svenska modellen och efterlyst radikala reformer av den offentliga sektorn, av arbetsmarknadens spelregler, av pensionssystemet med mera.

En försvarslinje för det bestående har blivit att hävda att reformförslag från ekonomer inte har stöd i några klara vetenskapliga bevis. Följaktligen kan förslagen utmålas som ovetenskapliga och ideologiska. De behöver därför inte bemötas med någon debatt i sakfrågan. Men ekonomer är inte svarslösa mot detta. De som kräver vetenskapliga bevis för förslag till förändring har inte vid något tillfälle – vad jag hittills sett – presenterat vetenskapliga bevis för att motivera status quo, dvs ett vetenskapligt stöd för den existerande ordningen.

4. NYA HOT MOT EKONOMERNAS STÄLLNING

Vid sidan av denna kritik mot ekonomerna finns tecken på att ekonomernas ställning i den allmänna debatten undergrävs av andra förlopp.

UNIVERSITETSEKONOMERNA MÖTER NYA KONKURRENTER

Ursprungligen var de nationalekonomiska professorerna relativt ensamma på den offentliga debattarenan. Idag kläms de av konkurrenter från olika särintressen, myndigheter och företag. Här uppträder ekonomer anställda av organisationer som LO, SAF, TCO, och Saco. Vidare har vi en stor grupp av ekonomer med sin bas på de finansiella marknaderna, främst de så kallade bankeekonomerna, som också är aktiva på idéernas marknad.

Jag tycker mig se en undanträngning av de akademiska ekonomerna från debatten. Dessa är inte lika klatschiga, proffsiga och mediamässiga och tyvärr ibland inte heller lika kunniga som särintressenas representanter när det gäller dagsaktuella frågor. Men detta behöver inte vara

enbart ett hot – det är också ett incitament som bör locka ekonomer vid academia att anstränga sig att bli kunnigare och skickligare med att föra ut sina forskningsresultat i det offentliga samtalet.

UNIVERSITETSEKONOMERNA HOTAS INIFRÅN

Svenska nationalekonomer har av tradition – som jag påpekade ovan – varit inriktad på fullfölja en folkupplysnings- och debattfunktion i samhället vid sidan av den akademiska gärningen att forska och undervisa. För närvarande finns en tendens, främst bland yngre nationalekonomer, att på heltid koncentrera sig på den akademiska karriären med dess krav på publicering av forskningsresultat i vetenskapliga tidskrifter. Den hårda konkurrensen på den akademiska marknaden medför höga kostnader för deltagande i debatten. Skulle detta mönster bli dominerande i framtiden, finns risken att nationalekonomerna retirerar från den allmänna diskussionen och överlämnar arenan till andra.

UNIVERSITETSEKONOMERNA KNYTS TILL DEN OFFENTLIGA SEKTORN

Ett annat hot ser jag i tecknen på en växande koppling mellan professorerna vid universiteten och den offentliga sektorn. Inom många fakulteter och discipliner finns en väl utvecklad konsultkultur där professorn fungerar som expert och rådgivare till offentliga myndigheter, till organisationer och företag. Jurister och statsvetare är goda exempel på denna typ av bindning. Nationalekonomerna förefaller ha stått relativt fria från den offentliga sektorn även om åtskilliga ekonomer varit knutna till den offentliga sektorn i olika kapaciteter.

På senare tid har ekonomernas ställning i den offentliga debatten varit en faktor som bidragit till att göra den offentliga sektorn intresserad av att knyta ekonomer till sig som rådgivare. Detta är en utveckling på både gott och ont. Naturligtvis är det värdefullt för både ekonomiprofessorn och för hans/hennes nya arbetsgivare att ha ett utbyte av åsikter och erfarenheter. Men samtidigt riskerar professorn att tappa bort sin roll som oberoende bedömare och kommentator. Detta dilemma har ingen enkel lösning. Min förhoppning är att en öppen debatt kring dessa frågor kan göra problemet mer lätthanterligt.⁵

Professorerna vid universiteten har haft en stark ställning genom att de varit i det närmaste oavsättliga. Nu kommer deras anställningstrygghet att luckras upp. Detta uppfattar jag som ett seriöst hot mot professorns ställning i debatten – oberoende av vilket ämnesområde han eller hon representerar.

---

⁵ Resonemanget utvecklar jag i "Var finns den oberoende professorn?" i *Ekonomisk Debatt* nr 7, 1997.

5. FRAMTIDEN

Vad händer med ekonomernas ställning i debatten i framtiden? Kommer de tendenser eller "hot" jag beskrivit ovan medföra att ekonomerna försvinner från debattarenan, att de ersätts av andra krafter? Som ekonom vill jag besvara denna typ av frågor med hjälp av ekonomisk teori och riktar därmed fokus mot incitamentsstrukturen och processerna på debattmarknaden. Nationalekonomer brukar betona att konkurrens leder till ett bättre resultat än monopol på de flesta områden – så också på idéernas och debatternas marknad.

I detta perspektiv är det viktigt med pluralism, dvs med konkurrens mellan många olika forskare, åsiktsbildare och debattörer. Konkurrensen driver nämligen debatten framåt. Monopol lägger band på den. Här har det inträffat en hel del positivt i Sverige sedan början av 1970-talet.

Nationalekonomiska föreningen startade 1973 tidskriften *Ekonomisk Debatt* som raskt har intagit en unik position. Vidare har SNS, bland annat genom sina årliga Konjunkturrådsrapporter med start 1974, givit den allmänna diskussionen väsentliga bidrag. Mitt intryck är också att kunskapsnivån på ekonomisidorna och på ledarsidorna rörande ekonomi har ökat markant under senare årtionden.

Detta symposium är en utmärkt illustration till min tes. De två centrala bidragen är direkta reaktioner på SNS Konjunkturråds rapporter. Ett av dem kommer från en djärv sociolog som Walter Korpi. Han har sedan länge slagit sig in på den ekonomiska arenan genom ett energiskt och envist upprepande av sitt budskap. Korpi vänder sig mot analysen i en rapport från SNS Konjunkturråd. Det andra är utformat av Hans Lind, som har tagit upp SNS Konjunkturråds analys av tillväxten i rapporten från 1997.

Poängen med den kritik som Korpi och Lind framför är att debatten har vidgats genom SNS initiativ och inspirerat andra att söka kunskap och förståelse. Detta får i sin tur SNS-ekonomerna att skärpa sina argument. I denna process kommer den allmänna kunskapsnivån att höjas. Lagg märke till att jag inte säger vem som har rätt – detta är inte huvudsaken. Det väsentliga är att debatten frodas och utvecklas. Ju fler röster desto bättre.

Jag tror att debatten skulle vinna på ökade kunskaper i ekonomi, i första hand bland de journalister som berör ekonomiska frågor. De värsta grodorna tycker jag mig se hoppa runt på de så kallade kultursidorna där fördomar och okunnighet tjänar som surrogat för kunskap om fundamentala ekonomiska sammanhang. Nästan varje vecka firar ekonomfobin triumfer i radioprogram som Kulturnytt. Varför skulle

inte svenska journalister med kulturambitioner kunna skriva om kultur, teater och film som deras utländska kollegor gör i publikationer som *Economist* och *Financial Times*?

Trots allt känner jag mig mer optimistisk än pessimistisk om framtiden. Pluralismen och konkurrensen på debattmarknaden har ökat. Ekonomernas åsikter har – trots kritiken – goda möjligheter att nå fram i debatten på många områden. Tillväxten av den ekonomiska rapporteringen har ökat intresset för ekonomisk analys. Expansionen av de finansiella marknaderna bidrar för närvarande till ett växande intresse för ekonomisk rapportering i massmedia. Jag skönjer dessutom inga klara utmanare som förmår driva ut ekonomerna från deras ställning. Ekonomerna har framgångsrikt försvarat den i snart 100 år – varför skulle de inte klara av de nya utmaningarna?

Till sist, för att bli egocentrisk. Pluralismen underlättas genom en självständig ställning för akademiska lärare och forskare. Detta gäller inte enbart ämnet nationalekonomi - det gäller för alla vetenskaper. Den professor som idag betraktas som en politiskt inkorrekt knäppgök med udda åsikter kanske i framtiden visar sig ha varit den professor som stod för insikt och förståelse.⁶

Den akademiska självständigheten är en väsentlig förutsättning för en god nivå på den ekonomiska debatten och för "objektivitet". Ingen enskild forskare är "objektiv". Inom vetenskaperna är konkurrensen mellan självständiga forskare den främsta garanten för "objektivitet". Det är utbytet av synpunkter och idéer som gör det möjligt att nå åtminstone temporär konsensus – innan nya forskningsresultat ifrågasätter de gamla.

---

⁶ Knut Wicksell kunde få en professur i det oscariska Sverige i början av 1900-talet trots att han genom sina radikala krav utmanade i stort sett hela etablissemangen: kyrkan, militären, kungamakten och den goda moralen. Om en docent, som vore lika politiskt inkorrekt och vetenskapligt meriterad som Wicksell var en gång i tiden, sökte en professur idag, hur skulle reaktionen bli? Skulle han eller hon få en professur? Jag är inte övertygad om att vi når upp till samma toleransnivå och liberala syn i dagens Sverige.